

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ในอดีตประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติหลากหลายชนิด เช่น ทรัพยากรแร่ ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรดิน ทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งทรัพยากรแต่ละชนิดนั้นมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และถือว่าทรัพยากรป่าไม้เป็นทรัพยากรพื้นฐานที่มีบทบาทต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและอนาคต (เสนห์ จามริก, 2536) พื้นที่ต่างๆ ในชนบทของประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณภาคเหนือตอนบน และถือได้ว่าเป็นพื้นที่ป่าไม้ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อประเทศ เนื่องจากเป็นต้นน้ำของสายน้ำหลักคือแม่น้ำเจ้าพระยา หากพื้นที่ป่าไม้ของภาคเหนือตอนบนนั้นลดลงหรือมีการเปลี่ยนแปลง ก็จะส่งผลกระทบต่อปริมาณน้ำของแม่น้ำเจ้าพระยาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เห็นได้ว่าความเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้ได้นำไปสู่ความเสื่อมโทรมทรัพยากรอื่น ๆ ด้วย (บัวเรศ ประไพโย และคณะ, 2538) การพัฒนาประเทศในด้านอุตสาหกรรมเป็นผลให้ต้องมีการใช้ทรัพยากรป่าไม้มากขึ้นเพื่อเป็นวัตถุดิบในการผลิต พื้นที่ป่าไม้ที่เคยมีอย่างอุดมสมบูรณ์นั้นก็กลับลดลงอย่างรวดเร็ว เพราะการใช้ทรัพยากรป่าไม้ที่ผ่านมาไม่ได้มีการวางแผนการใช้อย่างมีประสิทธิภาพและไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคต นอกจากนี้สาเหตุหลักๆ ของการลดลงของพื้นที่ป่าไม้นั้นมาจากการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อทำเป็นพื้นที่ทำกินของชาวบ้านในพื้นที่ ทั้งชาวบ้านพื้นราบและชาวไทยภูเขา อีกประการหนึ่งอาจถือได้ว่าเป็นความผิดพลาดทางด้านนโยบายของรัฐในการจัดการทรัพยากร เช่น การให้สัมปทานทำไม้ในอดีต การพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การก่อสร้างทางรถไฟ ถนนหนทาง การขยายเขตไฟฟ้า หรือแม้กระทั่งการสร้างเขื่อนและอ่างเก็บน้ำต่างๆ ก็เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้พื้นที่ป่าไม้จำนวนมากได้เลือนหายไปพร้อมกับความเจริญและความทันสมัยที่เกิดขึ้นอย่างมากมาย (ยศ สันตสมบัติ, 2542) ในการพัฒนานั้นเป็นการยกระดับมาตรฐานการครองชีพของประชาชนให้ดีขึ้น ภูมิของประเทศ

ไทย ประชาชนกว่าร้อยละ 85 ของประเทศอาศัยอยู่ในชนบทดังนั้นการพัฒนาประเทศต้องเน้นที่การพัฒนาชนบทเป็นอันดับแรก เป็นที่น่าสังเกตว่าแผนและนโยบายในการพัฒนาของประเทศของประเทศไทยที่ผ่านมามีในอดีตนั้น ส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญชนบทเป็นอันดับรองจากเมืองและกิจกรรมการเกษตรรองจากอุตสาหกรรม (โฆษิต ปิ่นเปี่ยมรัษฎ์, 2524) ผลจากการพัฒนาแบบเดิมทำให้ระบบทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายไป ทำให้ความต้องการปัจจัยสี่ในการดำรงชีพเพิ่มขึ้นควบคู่กับการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร โลกส่งผลทำให้การใช้ประโยชน์ทรัพยากรแบบเดิมๆไม่สามารถตอบสนองความต้องการที่เพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรที่มีอย่างรวดเร็วยิ่งได้ ดังนั้นจึงมีการใช้เทคนิคและวิธีการสมัยใหม่มากขึ้น ในการแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติในกิจกรรมการเกษตรและในกิจกรรมทางอุตสาหกรรมสภาพความพยายามในการเอาชนะธรรมชาติเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งต่างๆ เพื่อบำบัดความต้องการดังกล่าวก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (มนัส สุวรรณ, 2549) จากสภาพปัญหาของความสัมพันธ์ระหว่างประชากร ทรัพยากร เทคโนโลยีและมลภาวะในประเทศไทย ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากจากอดีตที่มีจำนวนประชากรที่น้อยกว่านี้ทำให้ประชาชนใช้ทรัพยากรได้อย่างเต็มที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการ แต่ปัจจุบันจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น เทคโนโลยีพื้นบ้านภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้อย่างเพียงพอ จึงมีความพยายามที่จะนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้มากขึ้น ผลที่ตามมาคือความเสื่อมโทรมและความร่อยหรอของทรัพยากรซึ่งนำไปสู่วิกฤติที่เป็นสังคมที่ไม่ยั่งยืน

ป่าไม้เป็นทรัพยากรที่สำคัญต่อทุกชีวิตโดยเฉพาะมนุษย์ซึ่งเป็นสัตว์โลกและสัตว์สังคมที่อาศัยปัจจัยจากสิ่งแวดล้อมดำรงชีพ แม้ยามที่คนเขาอาศัยร่มไม้ ใช้ดอกผลเป็นอาหาร ใช้ไม้มาเผาถ่านหรือทำพิธีกรรมต่าง ๆ ป่านั้นไม่เคยล้าเลิกบุญคุณแม้ว่าคนจะทำลายป่าก็ตาม (ปลอดประสพ สุรัสวดี, 2541) ในพื้นที่ทางภาคเหนือของประเทศไทยในอดีตเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางด้านทรัพยากรทางธรรมชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรป่าไม้ พื้นที่ป่าไม้ที่มีความสมบูรณ์และปริมาณมากที่สุดหนึ่งในจำนวนระดับต้น ๆ ของประเทศ ซึ่งพื้นที่ป่าไม้จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีความสมบูรณ์ของป่าไม้มากที่สุด โดยร้อยละ 80 จะเป็นพื้นที่ป่าไม้ (สำนักงานป่าไม้เขตจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2550) จุดเด่นนี้เองทำให้จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจุดสนใจจากกลุ่มนักธุรกิจและพวกแสวงหาผลกำไรเป็นผลให้ในช่วงเวลาที่ผ่านมาพื้นที่ป่าไม้ของจังหวัดแม่ฮ่องสอนลดลงเป็นจำนวนมาก ส่วนหนึ่งมาจากการบุกรุกทำลายป่าของประชาชน การลักลอบตัดไม้ส่งให้นายทุน การเปิดสัมปทานทำไม้อย่างอิสระ การเข้าครอบครองที่ดินทำกินของประชาชนที่เพิ่มขึ้น เกิดการใช้ที่ดินเพื่อการประกอบอาชีพทางการเกษตรเพิ่มขึ้นตามจำนวนประชากรที่เกิดขึ้นมา ในแต่ละปีมีการบุกรุกพื้นที่ป่าเป็นจำนวนมาก ปัญหาหลักที่เกิดไม่ว่าจะเป็นสาเหตุจากการกำหนดแนวเขตพื้นที่ป่าของภาครัฐไม่มีความชัดเจน หรือการไม่ตรวจสอบอย่างจริงจังในหลาย ๆ พื้นที่ ทำให้ชาวบ้านไม่ทราบ

ขอบเขตที่ชัดเจนก็ตาม แต่ปัญหาที่สำคัญน่าจะมาจากภาครัฐที่มุ่งส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจมุ่งผลประโยชน์เพียงแต่ต้องการให้ประเทศมีรายได้จากการส่งออกไม้เป็นการพัฒนาเพียงด้านเดียว โดยมองข้ามทรัพยากรที่สำคัญอย่างทรัพยากรป่าไม้ที่เป็นแหล่งดูดซับมลพิษช่วยลดปัญหาภาวะโลกร้อนได้อย่างมาก ผลจากการจัดการป่าของรัฐ ผลิตขาย รมิดานนท์และคณะ (2536) กล่าวว่ารัฐมีแนวคิดและนโยบายในการจัดการป่า โดยเห็นว่าป่าเป็นของรัฐ รัฐเป็นผู้ดำเนินการบริหารจัดการป่า และได้ประโยชน์จากป่า เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้มีอำนาจทางการเมือง การปกครอง ได้อาศัยพื้นที่ป่าเพื่อการแสวงหาผลประโยชน์โดยทั้งทางตรงและทางอ้อม ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตป่าใกล้แนวป่ามีความจำเป็นต้องอาศัยป่าเพื่อการดำรงชีพต้องตกอยู่ในฐานะผู้กระทำผิดและถูกขับไล่ออกจากพื้นที่ที่เคยทำมาหากินมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เกิดความขัดแย้งระหว่างรัฐและประชาชนในการแย่งสิทธิในการเป็นเจ้าของและการจัดการ แนวทางการจัดการป่าส่วนใหญ่จะดำเนินการผ่านส่วนกลางเป็นหลัก การจัดการมุ่งเน้นที่ทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลักไม่ได้ให้ความสำคัญกับคนมากนัก

ตลอดเวลาที่ผ่านมา รัฐตัดสินใจว่าประชาชนในพื้นที่เป็นตัวการหลักที่ทำให้พื้นที่ป่าไม้ลดลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติขึ้นอยู่บนพื้นฐานแนวคิดที่ว่า “คนเป็นตัวการสำคัญในการทำลายป่า” ทั้งที่ในความเป็นจริงจากงานวิจัยหลายชิ้นที่ได้มีการศึกษาในเรื่องดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นว่า การสูญเสียพื้นที่ป่าจำนวนมากเกิดจากผู้ที่อยู่นอกเขตป่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริษัทสัมปทานทำไม้ ผู้มีอิทธิพลและข้าราชการที่มีผลประโยชน์จากการทำไม้เถื่อนจากมุมมองดังกล่าวนี้ทำให้นโยบายการอนุรักษ์ป่าไม้ที่ผ่านมาหมกมุ่นกับมองข้ามศักยภาพของชาวบ้านซึ่งมีวิถีชีวิตผูกพันกับป่ามานาน ได้มีการสะสมภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบนิเวศของป่ามากมาย (อนันท์ กาญจนพันธ์ และมิ่งสรรพร ขาวสะอาด, 2538) และจากการศึกษา ในเรื่องการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของรัฐนั้น พบว่า มีจุดเริ่มต้นมาจากการจัดการสัมปทานป่าไม้ กล่าวได้ว่าเป็นการแสวงหารายได้ของรัฐบาลจากการตัดไม้ขาย แตกต่างจากการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในท้องถิ่นที่เริ่มต้นมาจากการแสวงหาผลประโยชน์จากป่าเพื่อการยังชีพ พร้อมกับความเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อระบบนิเวศ เป็นการแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้อย่างรู้คุณค่า สามารถพิจารณาได้จากวิถีชีวิต ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ โดยจะพบว่าในการวางแผนนโยบายเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรของรัฐบาลที่ผ่าน ๆ มานั้นมักไม่ค่อยจะพบการมีส่วนร่วมจากประชาชนในท้องถิ่นมากเท่าที่ควร ทั้งที่ประชาชนในท้องถิ่นนั้นเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับทรัพยากรมากที่สุด เหตุผลด้านหนึ่งนี้อาจเป็นเพราะความไม่เข้าใจกันและกันระหว่างรัฐและประชาชนในการจัดการทรัพยากร เพราะทั้งสองฝ่ายมีมุมมองที่แตกต่างกัน (เสนห์ จามริก และคณะ, 2538) ในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุก ๆ ฝ่าย การเปิดโอกาสแก่ผู้อื่นในการจัดการปัญหามีผลโดยตรงต่อความสำเร็จของการจัดการ มิใช่เพียงร่างกาย

แรงใจ และแรงความคิดที่ได้จากผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมเท่านั้นแต่ต้องเป็นการให้โอกาสแก่ผู้อื่นในการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกิจกรรม เช่นการเริ่มตั้งแต่ขั้นตอนของการระดมความคิดเห็น ค้นหาปัญหา กำหนดแผนงาน โครงการและวัตถุประสงค์ ร่วมดำเนินการและบริหารโครงการสุดท้ายคือร่วมติดตามและตรวจสอบประเมินโครงการ (เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, 2527)

พื้นที่ป่าไม้ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนปัจจุบันมีจำนวนที่น้อยลง การเข้ามาดูแลจากภาครัฐอย่างจริงจังก็เป็นส่วนหนึ่งที่สามารถแก้ไขปัญหาคัดไม้ทำลายป่าได้ส่วนหนึ่ง การประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติก็ยังเป็นนโยบายหนึ่งของรัฐที่จะเป็นการคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะป่า ไม้และสัตว์ป่า ตลอดจนทิวทัศน์ธรรมชาติที่สวยงามให้คงอยู่ตลอดไป ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีพื้นที่ที่ประกาศเป็นอุทยานแล้วจำนวน 2 แห่ง คืออุทยานแห่งชาติน้ำตกแม่สุรินทร์ และอุทยานแห่งชาติสาละวิน ส่วนพื้นที่ที่เตรียมประกาศเป็นอุทยานแห่งชาตินั้นมี จำนวน 2 แห่งคือพื้นที่อุทยานแห่งชาติแม่เงา และพื้นที่อุทยานแห่งชาติถ้ำปลาน้ำตกผาเสือ ถึงแม้ว่าการประกาศอุทยานแห่งชาติในประเทศไทยจะมีลักษณะเดียวกับอุทยานแห่งชาติอื่น ๆ ปัญหาส่วนใหญ่จะเป็นการแสวงหาผลประโยชน์จากป่าเพื่อดำรงชีพของชาวบ้านในท้องถิ่นหรือนายทุนดังที่กล่าวมาแล้ว มาตรการที่สำคัญของรัฐที่มีนโยบายเพื่อลดปัญหาดังกล่าวก็คือ มวลชนสัมพันธ์ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านและองค์กรท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาและแบ่งปันผลประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติ เช่น การมีส่วนร่วมทางด้านกำลังกาย ทุนทรัพย์ หรือแสดงความคิดเห็นในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น ซึ่งรวมถึงพื้นที่ที่เตรียมประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติด้วย

ในการศึกษาของผู้ศึกษานี้ต้องการที่จะสื่อถึงระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของ 4 ชนเผ่า คือ เผ่าม้ง เผ่ากะเหรี่ยง เผ่ามูเซอ และเผ่าไทยใหญ่ ที่อาศัยในเขตอุทยานแห่งชาติถ้ำปลา – น้ำตกผาเสือ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนที่ประกอบไปด้วย 4 พื้นที่คือ 1) พื้นที่ของตำบลหมอกจำแป่ ได้แก่ หมู่บ้านห้วยมะเขือส้มที่เป็นเฉพาะเผ่าม้ง 2) พื้นที่ของตำบลห้วยผา ได้แก่ หมู่บ้านนาปลาจากเฉพาะเผ่าไทยใหญ่ 3) พื้นที่ของตำบลปางหมู ได้แก่ บ้านไม้สะเป่เฉพาะเผ่ากะเหรี่ยง 4) พื้นที่ของตำบลนาปู่ป้อม ได้แก่ บ้านไม้ซางหนาม เฉพาะเผ่ามูเซอ ทั้ง 4 หมู่บ้านนี้ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติดังกล่าวทั้งหมด พื้นฐานลักษณะภูมิประเทศของอุทยานแห่งชาติถ้ำปลา-น้ำตกผาเสือนี้นี้จะเป็นภูเขาสูงสลับซับซ้อนบนเทือกเขาถนนธงชัย เป็นแนวต่อระหว่างประเทศไทยกับสหภาพพม่า มีเนื้อที่ 205,000 ไร่ หรือ 488 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่อำเภอเมืองและอำเภอปางมะผ้า การประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติจะต้องมีพื้นที่ครอบคลุมบริเวณกว้าง ซึ่งหมายถึงพื้นที่ที่เป็นแหล่งดำรงชีพของราษฎรท้องถิ่นเดิม ย่อมจะต้องประสบกับปัญหาด้านการลักลอบล่าสัตว์ ตัดไม้ การเก็บหาของป่า การบุกรุกพื้นที่เพื่อทำการเกษตรซึ่งมีปัญหาลักษณะเดียวกับอุทยานแห่งชาติอื่น ๆ ในภูมิภาคนี้ จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของแผนแม่บทอุทยาน

แห่งชาติฉ่าปลา – น้ำตกผาเสื่อ ปัจจุบันมีหมู่บ้านที่อยู่ในเขตพื้นที่จำนวน 30 หมู่บ้าน มีความหลากหลายของเผ่าพันธุ์ที่กระจายอยู่ในแต่ละพื้นที่ 4 ตำบล 2 อำเภอ การแก้ไขปัญหาจึงจำเป็นต้องมองหลายมิติ เนื่องจากปัญหามีเหตุปัจจัยเข้ามาเกี่ยวข้องในหลายระดับ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาในระดับนโยบายซึ่งถูกกำหนดไว้ในรูปแบบของระเบียบกฎหมาย บางครั้งก็ประสบปัญหาในด้านการบริหารจัดการ การแก้ปัญหาด้านสังคมจะเป็นการเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาจึงน่าจะเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถประสานประโยชน์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน เกิดความสมดุลต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะส่งผลดีต่อภาครัฐและภาคประชาชนสูงสุด

ผู้ศึกษาจึงสนใจศึกษาว่า ประชาชนแต่ละชนเผ่าที่อาศัยในลักษณะของพื้นที่ที่แตกต่างกันในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติฉ่าปลา – น้ำตกผาเสื่อ นี้ จะมีบทบาทมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้หรือไม่ แล้วแต่ละชนเผ่ามีส่วนร่วมที่แตกต่างกันอย่างไร บุคคลต่าง ๆ เหล่านี้มีปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืนอย่างไรบ้าง เพื่อได้เรียนรู้ถึงทัศนคติและ ข้อคิดเห็นต่าง ๆ ของประชาชนแต่ละเผ่าในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งผลที่ได้สามารถนำไปเผยแพร่ วางแผน และดำเนินการให้เกิดรูปแบบหรือแนวทางบริหารจัดการที่ยั่งยืนให้มีความเหมาะสมกับการพัฒนาของพื้นที่อุทยานแห่งชาติฉ่าปลา – น้ำตกผาเสื่อ เพื่อที่จะได้เอื้อและบังเกิดผลประโยชน์สูงสุดกลับคืนสู่ชุมชนในพื้นที่ท้องถิ่นส่วนรวมอย่างสมบูรณ์แบบต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาความรู้ ความเข้าใจของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในเขตอุทยานแห่งชาติฉ่าปลา - น้ำตกผาเสื่อ

1.2.2 เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในเขตอุทยานแห่งชาติฉ่าปลา - น้ำตกผาเสื่อ

1.2.3 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในเขตอุทยานแห่งชาติฉ่าปลา - น้ำตกผาเสื่อ

1.3 ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

1.3.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) เป็นตัวแปรที่เป็นปัจจัยและเงื่อนไขระดับบุคคล ได้แก่

- 1) อายุ
- 2) ระดับการศึกษา
- 3) ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่
- 4) การได้รับข้อมูลข่าวสาร
- 5) ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้
- 6) ชาติพันธุ์
 - ไทยใหญ่
 - กะเหรี่ยง
 - มูเซอ
 - ม้ง

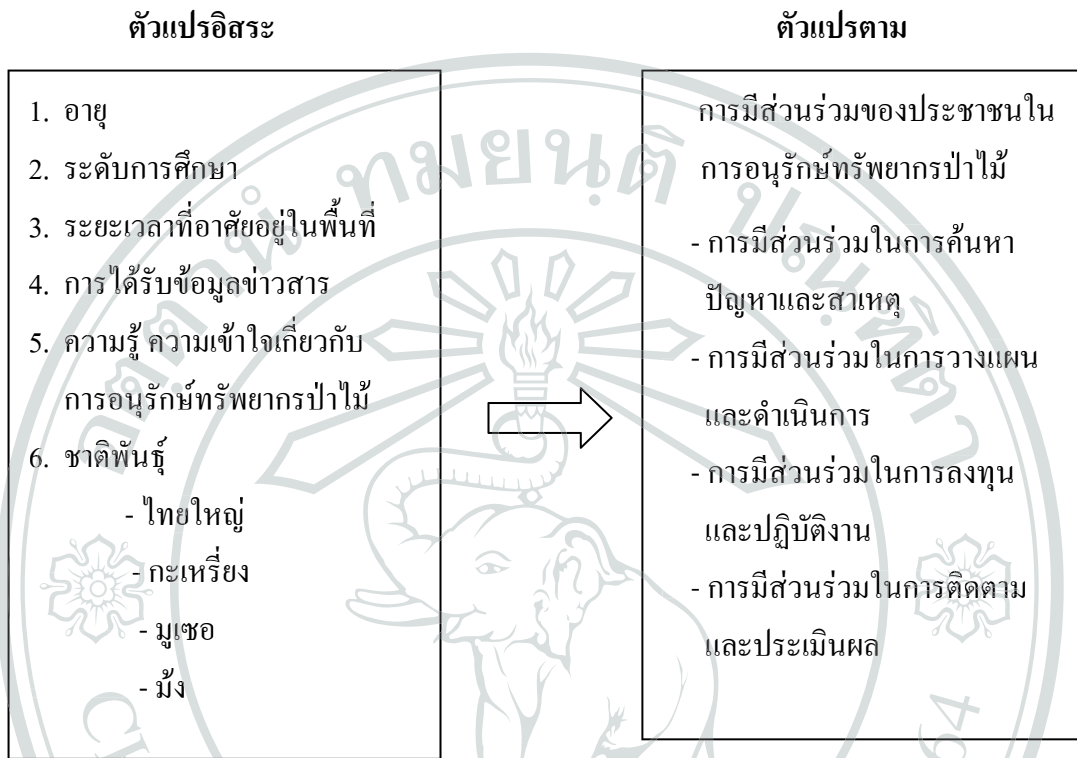
1.3.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในขั้นตอนต่าง ๆ คือ

- 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุ
- 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินการ
- 3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
- 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

1.4 สมมติฐานในการศึกษา

ประชาชนที่มีอายุ เฝ้าพันธุ์ ระดับการศึกษา ระยะเวลาในการอาศัยอยู่ในชุมชน การได้รับ ข้อมูลข่าวสาร และความรู้ ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ต่างกัน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้แตกต่างกัน

1.5 กรอบแนวคิดในการศึกษา

แผนภาพ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะการศึกษาครั้งนี้

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วม ใน 4 ขั้นตอน คือการค้นหาปัญหาสาเหตุ การวางแผนและดำเนินงาน การลงทุนและปฏิบัติ และการติดตามและประเมินผล ในโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ใช้เกณฑ์ในการวัด 5 ระดับ คือการมีส่วนร่วม มากที่สุด การมีส่วนร่วมมาก การมีส่วนร่วมปานกลาง การมีส่วนร่วมน้อย การมีส่วนร่วม น้อยที่สุด

การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่ประชาชนและชุมชนแสดงออก หรือปฏิบัติร่วมกันในการดูแลทรัพยากรป่าไม้ เช่น การร่วมปลูกป่า การร่วมดับไฟป่า การร่วมทำ ฝายชะลอความชุ่มชื้น การร่วมทำแนวป้องกันไฟป่า และการทำการเกษตรเชิงอนุรักษ์ การรักษารอบ ๆ หมู่บ้าน การรักษาป่าต้นน้ำ เป็นต้น

ชาติพันธุ์ หมายถึง ชนเผ่าหรือกลุ่มคนที่สืบเชื้อสาย เผ่าพันธุ์ วัฒนธรรม จารีตประเพณี แบบอย่างเดียวกัน ได้แก่ เผ่าม้ง บ้านห้วยมะเขือส้ม เผ่าไทยใหญ่ บ้านนาปลาจาด เผ่ามูเซอบ้านไม้ ชางหนาม และเผ่ากะเหรี่ยง บ้านไม้สะเป่ ที่อาศัยอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติป่า - น้ำตกผาเสื่อ อำเภอ เมืองแม่ฮ่องสอน

ความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ หมายถึง ระดับความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนที่เกิดจากการสะสมประสบการณ์ หรือการเรียนรู้ และรับรู้จากสื่อต่าง ๆ ที่มีต่อการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ในที่นี้หมายถึงการ ตอบแบบสอบถามโดยวิธีการเลือกตอบแบบและวัดระดับความรู้ ความเข้าใจแต่ละข้อว่าใช่หรือไม่ใช่ โดยรวมคะแนนทั้งหมดถูกต้อง 12 คะแนนซึ่งแบ่งระดับความรู้ความเข้าใจออกเป็น 3 ระดับ คือตอบถูก 0 – 4 คะแนน แสดงว่า มีความรู้ความเข้าใจในระดับน้อย ตอบถูก 5 – 8 คะแนน แสดงว่า มีความรู้ความเข้าใจในระดับปานกลาง ตอบถูก 9 – 12 คะแนน แสดงว่า มีความรู้ความเข้าใจใน ระดับมาก

1.7 ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตพื้นที่

พื้นที่การศึกษาจะเน้นเฉพาะหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ถ้ำปลา-น้ำตกผาเสื่อ โดยคัดเลือกมาจำนวน 4 ชนเผ่า 4 หมู่บ้าน 4 ตำบล ใน 2 อำเภอ เพื่อเป็นตัวแทน ของประชากรให้มีความกระจายและครอบคลุมในพื้นที่ให้มากที่สุด ได้แก่ เผ่ากะเหรี่ยง บ้านไม้ สะเป่ ตำบลปางหมู เผ่าม้ง บ้านห้วยมะเขือส้ม ตำบลหมอกจำแป่ เผ่าไทยใหญ่ บ้านนาปลาจาด

ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง และเผ่ามูเซอ บ้านไม้ซางหนาม ตำบลนาปู่ป้อม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ขอบเขตเนื้อหา ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาของการศึกษาไว้ดังนี้

- 1) บริบทของพื้นที่อุทยานแห่งชาติถ้ำปลา - น้ำตกผาเสื่อ จังหวัดแม่ฮ่องสอน
 - ประวัติของอุทยานแห่งชาติถ้ำปลา - น้ำตกผาเสื่อ
 - ที่ตั้ง อาณาเขต ภูมิประเทศ การให้บริการ
- 2) บริบทชุมชน
 - ประวัติความเป็นมาของชุมชน
 - อาณาเขตติดต่อ
 - ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน
 - ระบบสาธารณูปโภคในชุมชน
 - เศรษฐกิจในชุมชน
 - ระบบสังคมและความสัมพันธ์ในชุมชน
 - การท่องเที่ยว ประเพณีและวัฒนธรรม
- 3) ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง กระบวนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากร ป่าไม้ ระดับความรู้ ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่างในระดับต่าง ๆ
- 4) เปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ทรัพยากรป่าไม้ในเขตอุทยานแห่งชาติถ้ำปลา - น้ำตกผาเสื่อ

ขอบเขตของประชากร

ประชากรที่ทำการศึกษา ในพื้นที่เป้าหมาย คือ ประชากรที่อาศัยในเขตอุทยานแห่งชาติถ้ำปลา-น้ำตกผาเสื่อ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ประกอบด้วย 4 ชนเผ่า 4 หมู่บ้าน 4 ตำบล 2 อำเภอ โดยประชากรแต่ละหมู่บ้านจะมีลักษณะที่ต่างกันตามชนเผ่า ดังนี้

- 1) เผ่าไทยใหญ่หมู่บ้านนาปลาจาด หมู่ 4 ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 2) เผ่ากะเหรี่ยง หมู่บ้านไม้สะเป่ หมู่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

3) เผ่ามูเซอหมู่บ้านไม้ซางหนาม หมู่ 7 ตำบลนาปู่ป้อม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

4) เผ่าม้ง หมู่บ้านห้วยมะเขือส้ม หมู่ 5 ตำบลหมอกจำแป๋ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ผู้ให้ข้อมูลหลักของการศึกษาในครั้งนี้จะประกอบไปด้วย 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่ตอบแบบสอบถามและการสนทนากลุ่ม ข้อมูลที่ได้ประกอบไปด้วยข้อมูลพื้นฐาน ข้อมูลสังคมในปัจจุบัน ข้อมูลสภาพแวดล้อม และข้อมูลทั่วไป การใช้ประโยชน์ต่าง ๆ ของทรัพยากรในพื้นที่ รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละพื้นที่ที่กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) และกลุ่มตัวอย่างมีดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย

- ผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในชุมชน
- หัวหน้าครัวเรือน
- เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการในพื้นที่

ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

1) ผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในชุมชน ประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้าน ประธานประชาคมหมู่บ้าน ผู้นำศาสนา หมอผี คณะกรรมการหมู่บ้านกิจกรรมที่กำหนดศึกษาใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบให้โอกาสเท่าเทียมกัน จำนวน 10 คน

2) หัวหน้าครัวเรือน ผู้ศึกษาจะทำการสุ่มตัวอย่างจากหัวหน้าครัวเรือนรวม 4 หมู่บ้านจำนวน 813 ครัวเรือน แล้วสุ่มตัวอย่างโดยวิธีการเทียบจากตารางสำเร็จรูป ของ Darwin-Hendel (มนัส สุวรรณ, 2544) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% จะได้ ขนาดของกลุ่มตัวอย่างไม่น้อยกว่า 268 ครัวเรือน โดยจะเน้นการกรอกข้อมูลผ่านแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ บันทึก การใช้เครื่องบันทึกเสียง และสมุดบันทึกเป็นหลัก สัดส่วนการจัดเก็บข้อมูล จะอาศัยช่วงความห่างของครัวเรือนจากการคำนวณ จำนวนครัวเรือนหารด้วยจำนวนกลุ่มตัวอย่าง โดยเลือกเก็บข้อมูลเว้นสามหลังคาเรือน